

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ТЕХНОГЛОБАЛІЗМУ

Розглянуто основні фактори впливу на фінансову безпеку суб'єктів господарювання. Проаналізовано сутність понять «безпека, небезпека, загроза, ризик, фінансові інтереси», їх взаємозв'язок, наводиться класифікація загроз та види ризиків. Обґрунтовано необхідність використання інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання в умовах техноглобалізму.

Ключові слова: фінансова безпека, небезпека, ризик, загроза, суб'єкти господарювання, техноглобалізм.

Рассмотрены основные факторы влияния на финансовую безопасность субъектов ведения хозяйства. Проанализирована сущность понятий «безопасность, опасность, угроза, риск, финансовые интересы», их взаимосвязь, приводится классификация угроз и виды рисков. Обоснована необходимость использования интеллектуального потенциала субъектов хозяйствования в условиях техноглобализма.

Ключевые слова: финансовая безопасность, опасность, риск, угроза, субъекты хозяйствования, техноглобализм.

The basis factors of influence on the financial security of the subjects of ménage are considered in the article. The essence of concepts “ safety, danger, threat, risk, financial interests” is analysed, the classification of threats and types of risks are considered. The necessity of the usage of intellectual potential of the subjects of ménage in the conditions of technoglobalism is proved.

Key words: financial safety, danger, risk, threat, subjects of ménage, technoglobalism.

Постановка проблеми. В умовах зростання циклічності фінансових криз проблема забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання висувається на перше місце.

Середовище функціонування суб'єктів господарювання постійно змінюється під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. Прискорюються всі процеси, техніка та технології швидко старіють, зростає рівень конкуренції та вплив небажаних факторів на безпеку суб'єктів господарювання. Для того, щоб попередити та нейтралізувати вплив небажаних факторів, суб'єкти господарювання повинні швидко приймати управлінські рішення, адаптуватись до умов, що склалися, і мати ефективні механізми протидії загрозам. Відповідно виникає

й потреба ідентифікації факторів впливу на фінансову безпеку суб'єктів господарювання.

Стан дослідження. Дослідженню питань фінансової безпеки суб'єктів господарювання присвячено праці таких науковців, як О.І. Барановський [4], В.І. Франчук [5], М.М. Єрмошенко [6], Г.В. Веретенникова [8], М.І. Камлик [9], І.П. Мойсеєнко [10], О.М. Марченко [3], В. Ярочкін [11], Є.М. Коротков [12], І.О. Бланк [13], О. Грунін [14], А.О. Старостіна, В.А. Кравченко [15], Е.С. Дмитренко [16] та ін.

Метою дослідження є визначення суті, видів та систематизації факторів впливу на фінансову безпеку суб'єктів господарювання в умовах техноглобалізму.

Виклад основних положень. Фінансова безпека є однією з найважливіших умов нормального функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, яка в умовах техноглобалізму набуває особливих рис впливу на економічні процеси. Знання стали новою парадигмою забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання за рахунок дії наступних факторів:

- зростання глобальної конкуренції, для якої характерним є стирання просторових кордонів та висока швидкість змін. Традиційні джерела конкурентних переваг часто копіюються, зростає потреба у нових ресурсах для забезпечення ділового успіху [10, с. 115];

- розвиток технологій, особливо інформаційних технологій [10, с. 115]. Технології створюють чимраз ефективніші способи пошуку структуривання, інтеграції та використання знань [1].

- розвиток інформаційно-інноваційного середовища [2].

Економіка знань – це такий етап розвитку економіки, коли найважливішу роль у суспільних процесах відіграють знання, вміння та навички людей, які формують безпеку суб'єктів господарювання. Таким чином, така економіка забезпечує: доступність інформації суб'єктів господарювання у всіх економічних процесах, високий рівень механізмів дослідження та наявність навичок інноваційного пошуку, вміння суб'єктів господарювання адаптуватись до нових ідей, наявність відповідних організаційних структур та інноваційної інфраструктури, що забезпечує економічне зростання [10, с. 100].

Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання стає можливим за рахунок використання інтелектуального потенціалу та системи управління знаннями в структурі системи економічної безпеки.

Управління знаннями – це створення таких умов, при яких інтелектуальний капітал суб'єктів господарювання дозволяє розробляти нові знання для успішного гарантування фінансової безпеки [10, с. 125]. Система управління знаннями має двоїтий характер: соціальний та технологічний. Соціальний проявляється в тому, щоб перетворити приховані знання (ініціативу, досвід, пам'ять та інтелект) персоналу в явні, об'єктивні, структуровані знання, що належать суб'єктам господарювання. Технологічний передбачає таке використання інформаційних технологій, яке б створило умови працівникам для отримання конкурентних переваг у гарантуванні фінансової безпеки суб'єктів господарювання [10, с. 133].

Основними факторами впливу на фінансову безпеку суб'єктів господарювання є ризики і загрози, які виникають у процесі їх фінансової діяльності. Слід зауважити, що серед науковців немає одностайних поглядів щодо розуміння понять «ризик» та «загрози», але спочатку дослідимо сутність понять «безпека» та «небезпека», їх взаємозв'язок.

Зокрема М.М. Єрмошенко [6], «безпеку» розглядає, як такий стан об'єкта, який здатний зберегти свій рівень в умовах руйнівного внутрішнього або зовнішнього впливу; це стан захищеності від негативного впливу чинників внутрішнього і зовнішнього характеру. Основною властивістю безпеки є наявність гомеостазису.

У словнику В. Даля [17] безпека трактується як безпечний, незагрозливий, той, що не може завдати шкоди або зла, правильний, надійний. В. І. Франчук [5], розглядає «безпеку», як об'єктивну потребу і найдорожчу цінність як для людей, так і для організацій. Стан безпеки визначається через відповідні критерії та індикатори, які сигналізують, з одного боку, про зону безпеки, а з іншого – про розвиток небезпеки внаслідок реалізації загрози. Г.А. Мінаєв [18], трактує поняття «безпека» – це захист від небезпек на системному рівні. Є.М. Коротков [12], дає таке визначення поняттю «безпека»: це такий стан певного об'єкта, при якому він знаходиться в стані захищеності.

Проаналізувавши наведені визначення, можна зробити висновок, що безпека – це такий стан об'єкта, який під дією негативних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища знаходиться в стані захищеності.

Під небезпекою, на думку М.М. Єрмошенка [6], слід розуміти об'єктивно існуючу можливість негативного впливу на функціонування підприємства, внаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, яка навіть спроможна призвести до кризового стану.

О.І. Барановський [4], ототожнюючи слово «небезпека» із «загрозою», не дає окремого визначення. Г.В. Веретенникова [8] під небезпекою розуміє конкретну й безпосередню форму появу загрози, що має вірогідну математичну інтерпретацію. Коли загроза перетворюється на небезпеку, вона стає реальним чинником втрат, вірогідність її прояву визначається в межах від 0 до 1.

Інші дослідники поняття «небезпеки» розглядають, як можливі або реальні явища, події і процеси, здатні нанести шкоду підприємству, закрити шляхи до розвитку або навіть знищити його [19].

Небезпеку можна розглядати, як можливі чи реальні явища, події і процеси, які здатні завдати шкоду людині, підприємству регіону, державі, планеті або навіть знищити їх, зруйнувати матеріальні, духовні або природні цінності, спричинити деградацію, закрити шляхи до розвитку [11].

Узагальнюючи розглянуті визначення, будемо трактувати небезпеку як будь-які явища і процеси, які можуть негативно вплинути на функціонування суб'єктів господарювання, і тим самим призвести до кризового стану та неможливості подальшого розвитку.

Поняття «безпеки» та «небезпеки» є взаємопов'язані, в будь-який момент зі стану безпеки під дією зовнішніх чинників суб'єкти господарювання можуть перейти в стан небезпеки.

Фінансову безпеку суб'єктів господарювання ми розглядаємо, як такий стан фінансових ресурсів, який забезпечить виконання і досягнення основної стратегії діяльності суб'єктів господарювання, можливість виявляти потенційні загрози і ризики, які виникають із внутрішнього і зовнішнього середовища, оперативно знаходити ефективні шляхи протидії.

Безпосередньо пов'язаною з небезпекою є поняття «загроза», яке є близьким до поняття «ризик». Поняття «загроза» досліджувалося багатьма науковцями (табл. 1).

В дослідженнях [4; 6; 19] наголошується, що загроза має двоїтий характер: об'єктивний і суб'єктивний.

Об'єктивний характер загрози супроводжує всі види фінансових операцій суб'єктів господарювання, і проявляється незалежно від того, чи враховується вона суб'єктами забезпечення фінансової безпеки, чи ні [6].

Суб'єктивний характер загрози залежить від внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування суб'єктів господарювання [19].

Підходи до тлумачення поняття «загроза» різними авторами

Автор	Трактування
М.М. Єрмошенко [6]	Це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, яке створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства
М.І. Камлик [9]	Це наявність таких потенційних або реальних умов, факторів чи дій фізичних та юридичних осіб, що порушують нормальний фінансово-економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності і здатні заподіяти великої шкоди аж до припинення його діяльності
Т.Б. Кузьменко, Л.С. Мартюшева, О.В. Грачов, О.Ю. Литовченко [19]	Це ризик, який почав реалізовуватися за небажаним варіантом, або заздалегідь відомий сценарій несприятливого розвитку подій, що відповідно виходить за рамки поняття нормальної невизначеності умов господарської діяльності; будь-які обставини події, що можуть призвести не тільки до порушення встановлених бізнес-процесів, збитків або зменшення доходу, але й до порушення політики безпеки підприємства; сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам об'єкта охорони.
Г.В. Веретенникова [8]	Це потенційна можливість нанесення шкоди господарюючому суб'єкту з боку окремих чинників, обумовлених характером економічної діяльності та оточення
О.І. Барановський [4]	Є найвищим ступенем вірогідності перетворення небезпеки з можливості на дійсність, висловленим наміром одних суб'єктів завдати шкоди іншим, демонстрацією готовності здійснити насилля для завдання шкоди

Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання вимагає систематизації загроз, які виникають із внутрішнього та зовнішнього середовища. Класифікація необхідна, щоб реально оцінити негативні наслідки, які виникають, можливість їх подальшого розвитку та скласти план заходів для нейтралізації загроз, які виникають.

Систематизація загроз досліджується різними авторами всі вони мають як спільні, так і відмінні ознаки [4; 6; 8; 9; 19]. На наш погляд, систематизацію загроз фінансовій безпеці суб'єктів господарювання потрібно проводити за наступними ознаками (табл. 2):

Систематизація загроз фінансовій безпеці суб'єктів господарювання

Ознаки	Види загроз
За сферою виникнення	Внутрішні, зовнішні, глобальні
За ступенем ймовірності	Малоймовірні, можливі, очікувані, реальні
За рівнем фінансового управління	Загрози національній безпеці, регіональній безпеці, безпеці суб'єктів господарювання
За етапами життєвого циклу суб'єктів господарювання	На стадії зародження; розвитку; стабільності; спаду
За можливістю виникнення	Постійні, одиничні
За терміном дії	Довгострокові, середньострокові, короткострокові, поточні
За ступенем керованості загрози	Керовані, некеровані
За рівнем потужності загрози	Підвищені, нормальні, стабільні, спадні
За природою виникнення	Об'єктивні, суб'єктивні

Деякі науковці ототожнюють поняття «загроза» та «ризик». Для того, щоб зрозуміти ці дві категорії, розглянемо сутність поняття «ризик». І.О. Бланк поняття «ризик» розглядає, як результат вибору його власниками або менеджерами альтернативного фінансового рішення, скерованого на досягнення основного результату фінансової діяльності при можливості понесення економічних втрат в умовах невизначеності його реалізації [49].

Т.Б. Кузьменко, Л.С. Мартюшева, О.В. Грачов, О.Ю. Литовченко під «ризиком» розуміють ймовірність (загрози) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи появи додаткових втрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності [19].

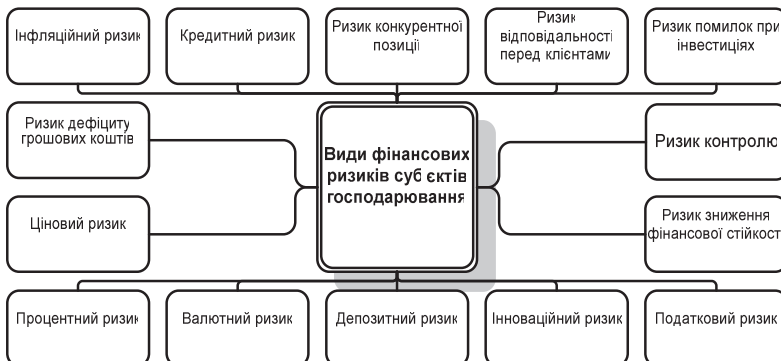
В.І. Ярочкін дає визначення «ризиком»: як можливої небезпеки невдачі застосованих дій, або самі дії, що пов'язані з такою небезпекою [23].

А.О. Старостіна, В.А. Кравченко визначають «ризик», як комбінацію подій, пов'язану з діяльністю підприємства і які впливають на нього; імовірність цих подій та їх наслідків, що унеможливають досягнення запланованих цілей і в остаточному підсумку позначаються на доходах підприємства [15].

Щодо фінансових ризиків, то їм надають такі наступні особливості: ризики підлягають кількісній і якісній оцінці перед ухваленням управлінського рішення; ризики виникають при виборі альтернативних управлінських рішень в умовах невизначеності (у який бізнес направити інвестиції, купити обладнання чи взяти в оренду, який вибрати метод амортизації); ризики, пов'язані з фінансовими відносинами, фінансовим менеджментом і фінансовою безпекою підприємства, ліквідністю активів, платоспроможністю; ризики носять імовірний і суб'єктивний характер [19]. Цей перелік може бути доповнений такими ознаками: цілеспрямованість дій; імовірність досягнення мети; невизначеність наслідків; очікування несприятливості наслідків, динамічність рівня ризиків [13].

Основною небезпекою ризиків, є неможливість їх виявлення. В момент прийняття управлінських рішень суб'єкти господарювання не можуть передбачити зміни, які відбуваються в зовнішньому середовищі. Головними причинами неможливості виявлення ризиків є неможливість всеосяжного знання суб'єктів господарювання про навколишній світ; випадковість певних причин, які приводять до великих втрат або прибутків; непередбачуваність ринкової ситуації; конфліктні ситуації суб'єктів господарювання з контрагентами, працівниками; неправомірні дії зі сторони конкурентів та кримінальних структур [21].

Інтерпретувавши дослідження [13; 19; 22], пропонуємо виділити наступні види ризиків (див. рис. 1).

Авторська розробка

Рис. 1. Види фінансових ризиків суб'єктів господарювання

Загроза – це чинники, які створюють небезпеку фінансовим інтересам суб'єктів господарювання, і вони не залежить від їх фінансової діяльності та прийняття управлінських рішень. Ризик – це негативне явище, що залежить від прийняття фінансових рішень суб'єктами господарювання і в результаті настання якого вони можуть понести фінансові втрати. Ризик піддається кількісній та якісній оцінці.

Всі ризики і загрози, що впливають на фінансову безпеку, залежать від фінансових інтересів, які перед собою ставлять суб'єкти господарювання.

Фінансові інтереси – це життєво важливі фінансові потреби особи, суспільства і держави, захист і забезпечення яких за допомогою системи правових, економічних, політичних, кадрових, інформаційних, наукових, оперативних-розшукових та інших заходів як усередині держави, так і за її межами гарантує фінансову незалежність України та захист її фінансової системи від внутрішніх і зовнішніх загроз [4; 7; 16].

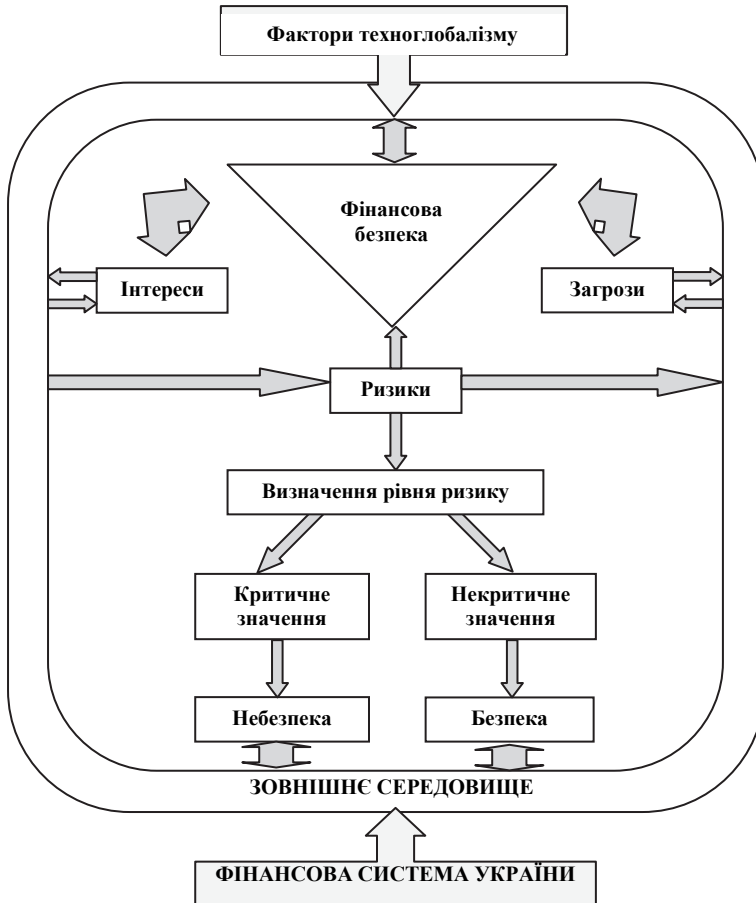
Фінансові інтереси підприємства є проявом, з одного боку, економічних відносин підприємства, з іншого, суперечностей фінансової діяльності самого підприємства.

У такому вигляді (ролі), фінансові інтереси підприємства виступають носіями суперечностей фінансової діяльності, і тому вони є нерозривними між собою. Інтереси, як і суперечності, водночас є джерелом і рушіями розвитку фінансової діяльності підприємства і забезпечення його фінансової безпеки [6; 8; 20].

Фінансові інтереси впливають з основної мети діяльності суб'єктів господарювання і стратегій господарювання. В сучасних умовах господарювання для успішної реалізації фінансових інтересів суб'єкти господарювання повинні враховувати фактори техноглобалізму, ризики та загрози, які впливають на безпеку їхньої діяльності (рис. 2).

Перелік факторів техноглобалізму, які можуть впливати на фінансові інтереси суб'єктів господарювання, наведено на рис. 3.

Отже, для забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання необхідно дослідити сутність, визначити взаємозв'язок та систематизувати види факторів впливу на їх безпеку. Ідентифікація факторів фінансової безпеки суб'єктів господарювання дозволять завчасно розпізнавати ризики і загрози, які виникають із зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування; скласти наперед план дій та мати ефективні механізми протидії.

Авторська розробка

Рис. 2. Модель формування фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Реалізація цієї стратегії в умовах техноглобалізму можлива лише за рахунок використання інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання на основі інформаційно-інноваційного середовища, елементів економіки знань та системи управління знаннями.

Авторська розробка

Рис. 3. Типологія факторів техноглобалізму, які впливають на фінансові інтереси суб'єктів господарювання

Висновки. В умовах техноглобалізму, переходу суспільства до економіки знань, дія об'єктивних і суб'єктивних факторів впливу на фінансову безпеку має комплексний та взаємопов'язаний характер. Перед суб'єктами господарювання постає завдання своєчасно виявити вплив небажаних факторів на їх фінансову безпеку з метою своєчасного їх попередження та нейтралізації. Для цього необхідно визначити суть, види та ідентифікацію ризиків, загроз та фінансових інтересів суб'єктів господарювання із врахуванням факторів техноглобалізму. Ці знання допоможуть суб'єктам господарювання гарантувати безпеку фінансової діяльності. Перспективними напрямками майбутніх наукових досліджень є розробка ефективних методів та механізмів попередження та ліквідації ризиків та загроз, які впливають на фінансову безпеку суб'єктів господарювання.

1. Смотри в корень: менеджмент знань – основа нової моделі управління / Технології менеджмента знань: публікації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmtc.ru/publications/library>

2. Мойсеєнко І.П. Формування інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання в умовах інформаційно-інноваційного середовища / І.П. Мойсеєнко // Економіко-правовий часопис. Зб. наукових праць. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – Вип. 1. – С. 100–107.
3. Марченко О.М. Актуальні загрози фінансово-економічній безпеці суб'єктів господарювання України / О.М. Марченко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: зб. наукових праць. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 1. – С. 171–184.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О.І. Барановський – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
5. Франчук В.І. Основи економічної безпеки: навч. посібник / В.І. Франчук. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – 203 с.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємництво: наук. монографія / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с.
7. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
8. Веретенникова Г.В. Економічна безпека підприємства: планування й організація: конспект лекцій / Г.В. Веретенникова. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 84 с.
9. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посібник / М.І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
10. Мойсеєнко І.П. Управління інтелектуальним потенціалом: монографія / І.П. Мойсеєнко – Л.: Аверс, 2007. – 304 с.
11. Ярочкин В. Словарь терминов и определений по безопасности и защите информации / В. Ярочкин, Т. Шевцова. – М.: Ось-89, 1996. – 48 с.
12. Коротков Э.М. Управление экономической безопасностью общества / Э.М. Коротков, А.А. Беляев // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 6. – С. 8–26.
13. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2005. – 600 с.
14. Грунин О.А. Экономическая безопасность организаций: учеб. пособие / О.А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 17 с.
15. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: навч. посібник / А.О. Старостіна, В.А. Кравченко. – К.: ІВЦ «Вид-во «Політехніка», 2004. – 200 с.
16. Дмитренко Е.С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України: монографія / Е.С. Дмитренко. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 529 с.
17. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка / В.И. Даль. – Т. 1. – М.: ТЕРРА. – С. 167.
18. Минаев Г.А. Безопасность организации: учебник / Г.А. Минаев. – М.: ИУБ, 2008. – 338 с.

19. Фінансова безпека підприємства: навч. посібник / [Т.Б. Кузьменко, Л.С. Мартюшева, О.В. Грачов, О.Ю. Литовченко]. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 300 с.

20. Мартюшева Л.С. Фінансова безпека підприємств: конспект лекцій / Л.С. Мартюшева, Т.Б. Кузенко, О.Ю. Литовченко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 138 с.

21. Лазуренко В.И. Правовое обеспечение экономической безопасности предприятия: монография / В.И. Лазуренко, Т.В. Филипенко. – Донецк: Донецкий юридический институт ЛГУВД, 2007. – 192 с.

22. Шуклов Л.В. Финансовый менеджмент в условиях кризиса: Опыт компаний малого и среднего бизнеса / Л.В. Шуклов. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 240 с.

23. Ярочкин В.И. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности / В.И. Ярочкин. – М.: Ось-89, 2000. – 400 с.

УДК 339.727.22

О.Б. Василиця

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПОСТТРАНСФОРМАЦІЙНИХ КРАЇН: ПРИКЛАД УКРАЇНИ

Досліджується вплив потоків іноземного капіталу на економічну безпеку країни-акцептора.

Ключові слова: іноземні інвестиції, торговельний баланс, посттрансформаційні економіки.

Исследуется влияние потоков иностранного капитала на экономическую безопасность страны-акцептора.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, торговый баланс, посттрансформационном экономики.

The influence of foreign capital flows on the economic security of the country-acceptor is considered.

Key words: foreign investments, trade balance, the post-transformational countries.

Постановка проблеми. За своєю сутністю іноземні інвестиції вкладаються задля отримання позитивного економічного ефекту, а не для стимулювання розвитку країни чи окремих галузей народного господарства. Тому країна-інвестор керується насамперед своїми економічними інтересами, не акцентуючи увагу на впливові цього капіталу